

A „kirekesztés” Magyarországon

Zsidókérdés a két világháború között

A dualizmus korabeli magyar társadalomban a modernizációval párhuzamosan kiterjedt és dinamikus asszimilációs folyamatok zajlottak le. A német és zsidó polgárság, értelmiség, valamint a fővárosban a német, szlovák és zsidó munkásság az 1910-es évekre túlnyomó többségében elmagyarosodott. A nyelvi, kulturális, identitásbeli váltást számottevően felgyorsította a társadalom befogadókészsége, amit alapvetően magyar jellegzetességnek tekinthetünk, a beolvadást ellenzó antiliberális irányzatok viszonylag korai, már az 1880-as években is megfigyelhető felbukkanása ellenére. Az idegenkedést a nemzettestbe felvett kérésekkel s különösen a zsidó vallásúakkal szembeni ellenséges távolságtartást hirdető szemlélet azonban még a közélet perifériájára, ellenzéki pozícióba szorult. Az ilyen hangvételt megütő politikusokat, publicistákat csak később, a nagy történelmi kataklizma után magasztalták mintegy előfutár, próféta gyanánt, írásaik csak utólag értékelődtek fel. Így Bartha Miklós politikus-újságíró „Kazárok földjén” c. műve, amelyben a már szinte feledésbe merült Istóczy Győző után a századfordulót követően felelevenítette a politikai antiszemitizmust. Hasonló tónusban szólalt meg Szemere Miklós földbirtokos, „a zöld asztal és a zöld gyep” koronázatlan királya röpirataiban, beszédeiben, majd az 1910-ben alapított A Cél c. folyóiratában. Különösen 1916–1917-től váltak mind érdekesebbé a lap cikkei, amelyek akkortájt még szokatlanul támadó modorban vetették fel a zsidókérdést, sőt, azt a magyar társadalom legfontosabb problémájának tekintették. „Biztosíthatjuk a zsidóságot, hogy a világháború sajnó tanulságai alapján a zsidókérdés nálunk sem fog többé elaludni ... a fajvédelemről

folytonosan és nyíltan beszélni kell ... különben fajiságunk lezüllik, mielőtt észrevennénk ... uszítani kell ... fajvédelmi eszmékre ...” – írta 1917-ben Kiss Sándor tanár, újságíró, a magyar fajvédő ideológia egyik megalapozója. Szerinte a meddő közjogi háborúság helyébe is a fajvédelmet kell állítani: „Nagy és sors-döntő feladatunk ... lelohasztani a 67 és 48 iránti extatikus érdeklődést, a figyelmet pedig fajunkat közelebről érdeklő kérdések felé terelni.”

Bár a nevesebb személyiségek közül a lap cikkírói közé tartozott Bernát István, Bethlen István, Pekár Gyula, Raffay Sándor és Prohászka Ottokár, a jobboldali ellenzéki szemlélet 1918 előtt alig terjedt túl ígéhirdetőinek szűkebb környezetén. A jelenség mégis érdemes a regisztrálásra, hiszen számos gondolati eleme beépült a „kirekesztés-nemzeti” eszmerendszerbe.

Trianon és a zsidóság

A dualizmus korában lezajlott asszimiláció értékeit tagadó, azt kifejezetten „nemzetellenesnek” tekintő „kirekesztésnek” mint új társadalmi paradigmának a historikuma 1918–1920-ban kezdődött. A Monarchia összeomlása és vele együtt a történelmi Magyarország széthullása és feldarabolása, valamint a forradalmak olyan sokkot okoztak a magyar társadalomnak, hogy óhatatlanul felmerült a felelősség kérdése. A válasz egyik alternatívája a magyar uralkodó osztályok politikájának polgári radikális-szociáldemokrata elemzése volt. A dualizmus progresszív bírálata – sommásan szólva – az összeomlás és kataklizma okait a társadalmi és politikai reformok elmaradásában, a nemzetiségi kérdés megoldatlanságában jelölte meg, tehát a magyar állam-

Kirekesztők, kisajátítók

A magyar nyelvű kultúra megmaradásának egyik alapja – több ezer éves történelme során –, hogy a kultúrát hordozó népesség befogadó természetű volt. Befogadó természetű volt etnikai, konfesszionális és társadalmi kérdésekben is. Ezért tudott együtt élni a különböző türk népekkel, magába olvasztani azok kulturális szintjeit, később a szlávokkal a Kárpát-medencében az idejövő különböző vendég-népekkel: németekkel, szlávokkal, románokkal, görögökkel, franciákkal, olaszokkal és más népekkel. És a magyar nyelvű kultúra azért tudott megmaradni több ezer éven át, mert mindig befogadó volt a különböző szokásrendszerek, hagyományok iránt. A magyar nyelvű kultúra történelme egy folytonos modernizáció történelme. Csak néhány éves szakaszokat találunk a magyar történelemben, amikor a kirekesztés vált uralkodóvá, ezek nemzetünk történetének szomorú fejezetei.

A kirekesztés nemzeti, konfesszionális és társadalmi értelemben szinte mindig együtt jár a politikai radikalizmussal. A radikalizmussal és a kisajátítással. Azzal a mentalitással, amikor egy-egy társadalmi vagy etnikai csoport kisajátítja akár a nemzeti kultúra múltját, akár a politikai múltat a maga részére és magát egyedüli örökösnek nevezi meg. Kitagadva, kirekesztve abból azokat, akik annak valójában szintén részesei. A kirekesztés, a kisajátítás és a radikalizmus – jobb- és baloldalon egyaránt – együtt járt történelmünkben. A 11. századtól egészen napjainkig. Érvényes ez a rendszerváltás történelmére ugyanúgy, mint visszafelé haladva 1956 vagy az 1950-es évek vagy éppen az 1939–45 közötti történelmünkre. És természetesen a korábbi évszázadokra.

Nemzeti kultúránk megmaradásának alapja: kultúránk folytonos modernizálódása, amely egy folytonos nyitottságot feltételez. Nemzeti nyelvünknek, a magyar nyelvnek – mint minden kis nyelvnek – megmaradásának feltétele: a nyelvet beszélő, a kultúrát hordozó népesség befogadókészsége. Világra nyitottság, de nemzeti hagyományainkra büszke magatartás, befogadóképesség és a kitagadók, ill. a kirekesztők, valamint a kisajátítók kisebbségbe szorítása. Vajon nem megmaradásunk alapfogalmait kell újragondolnunk? **GLATZ FERENC**